

ПОЛЕМІЧНИЙ ВИМІР ШЕВЧЕНКІАНИ В ЧАСОПИСІ «ДІЛО» КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано малодосліджений аспект галицької шевченкіани кінця ХІХ ст. – полемічний вимір публікацій на сторінках львівського часопису «Діло». З'ясовано, що постать Т. Шевченка і його творчість осмислювалася й оцінювалася із позицій двох суспільно-політичних напрямів: народовецького, себто національного, і москвофільського, фактично проросійського, які були діаметрально протилежними за ідеологією, тому між ними тривала гостра полеміка. Водночас на шпальтах «Діла» висувалися чіткі вимоги як до тогочасних критиків, так і до критики загалом. Основні критерії – це дотримання принципів «рівноваги и супокю», крізь призму яких проаналізовані публікації про життя і творчість Т. Шевченка авторства як представників народовецького (Іван Франко), так і москвофільського напрямів (о. Василій Курдидик та Григорій Купчанко). Однак у полемічному запалі й самі критики порушували власні «правила», що пожвавлювало публікації, а поєднання основних критеріїв аналізу з публіцистичною наснаженістю текстів дали змогу змалювати живий образ Т. Шевченка і закласти міцні підвали галицької шевченкіани кінця ХІХ ст.

Ключові слова: критика, Тарас Шевченко, галицька шевченкіана, москвофіли, народовці.

Аналіз джерел. У галицькій пресі кінця ХІХ ст. завжди була в центрі уваги постать Тараса Шевченка і його творчість, що дозволило її провідним авторам закласти міцні підвалини галицької шевченкіани. Так, поетичну спадщину Т. Шевченка в останні три десятиліття ХІХ ст. осмислювали Р. Висов-

ський [1], О. Лотоцький [9], О. Огоновський [10], Ф. Свистун [13], І. Франко [21], [22], В. Щурат [19], [20], а з популярними у той період промовама та відчитами на шевченківських святкуваннях виступили професори О. Барвінський [11], І. Кокорудз [3], О. Колесса [16], академік С. Томашівський [14] та ба-

Львівська каварня. Поч. XX ст.

гато ін. Шевченкіану на сторінках окремих галицьких видань кінця XIX ст. проаналізували і сучасні науковці Л. Сніцарчук [15] та автор цих рядків (В. Габор) [2], а добрим орієнтиром в пошуку публікацій про Т. Шевченка і його творчість є праці М. Романюка і М. Галушко [12], К. Курилишина [5], [6], [7], [8] та історико-бібліографічне дослідження авторського колективу Науково-дослідного інституту пресознавства п. н. «Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.» [17], [18] та ін. Однак вперше системно не простежений молододосліджений аспект галицької шевченкіани кінця XIX ст. – полемічний вимір публікацій на сторінках львівського часопису «Діло» означеного періоду.

Проблемою цієї студії є з'ясування світоглядних джерел літературних критиків, які робили спроби оцінювати спадщину Т. Шевченка

Якою ж була тогочасна критика, зокрема у пресі? Ґрунтовну відповідь на це питання дав Опанас Зарда в опублікованій у «Ділі» 1896 р. статті «Де-що про критику у насъ». Насамперед автор підкреслював важливість критики і виокремлював два типи критиків у Галичині. Тих, які все вихваляли, він називав «хвалунами», а інших, головною спонукою яких була злоба, – «уїдлиливими доганниками» і «сорокрозумовичами» (*Діло*. 1896. Ч. 193. С. 2). Та не лише в Галичині критика «кульгала», проявлялася вона не раз вельми чудно і в Наддніпрянській Україні, вважав О. Зарда. Так, один критик у своєму гострому запалі навіть не зауважив початку нової української літератури у творчості І. Котляревського, зате поета Т. Шевченка назвав «першимъ нашимъ историкомъ [sic!]». А інший критик, зазначав автор

публікації, висловив міркування, що вся «Іпатієвська літопись» Нестора-літописця «проникнута глибокимъ патріотизмомъ и поезією (sic!)» і резюмував: «Прочитавши такій критичный осудъ про Шевченка и Нестора, здвигнешь раменами: ото мѣтць! исторіи глядятъ у поетѣвъ, а поезію находятъ у лѣтописцѣвъ!» (Діло. 1896. Ч. 194. С. 1).

О. Зарда дотримувався також думки, що в галицькій критиці так сильно розповсюдилися «неяснѣсть, маячливѣсть, грайка загальниками въ оцѣнюваню творѣвъ словесныхъ», що від таких «уємныхъ примѣтъ критикованя» подекуди не вільні навіть талановиті письменники, зокрема й І. Франко у статті «“Наймичка” Т. Шевченка, выкладъ габілітаційный, выголошений у львѣвскѣмъ університетѣ 18 лютого 1895». На думку О. Зарди, І. Франко у своєму викладі висловив не одну слушну й гідну думку, та все ж таки «неодно попаде ся таке, що просто поражає»: критик категорично не погоджувався з висновками вченого, що в поемі «Наймичка» все так природньо пов'язано, а при тому висловлено так просто й безпретензійно, немов кожен епізод, кожне слово вихоплене прямо з душі читача, якому й подумати важко, що могло бути не так, чи можна щось змінити – додати чи відняти. На думку О. Зарди, ця похвала – то патока, цурком посипана. Він не погоджувався із судженням І. Франка, що «кожде слово поемы вихоплене

прямо зъ душі читача», адже читач читачеві на рівня: інакше думав Каленик Шейковський, коли читав цю поему, інакше І. Франко, а в душі третього читача поема може відбитися зовсім по-іншому. Поетична розповідь Т. Шевченка робить на нас глибоке враження не тим, «наче-бъ подумати важко, щобъ могло що-небудь инакше скластись», а тим, що вона психологічно обґрунтована (за означенням автора – «проведена психологічно вірно»).

О. Зарда не погоджувався також із міркуваннями І. Франка щодо відсутності в поемі «Наймичка» характерного драматичного «заузлення», і що в інших поемах, зокрема «Гайдамаках», Т. Шевченко теж оминає в сюжеті гострі драматичні конфлікти. Щодо «Наймички», то цього і не потрібно було робити, вважав критик, адже в поемі відображено звичайне сільське життя, а щодо оминання гострих драматичних конфліктів, то І. Франко, хоч у дечому і мав слушність, але не всім його заміткам «можна поплескати». Особливо категорично О. Зарда не погоджувався з висновком І. Франка про те, що Т. Шевченко доходить до комізму, ведучи мову про Ярему, який «мертвих ріже, мертвих віша, палить». На думку О. Зарди, слова Т. Шевченка не викликають комізму, якщо їх навести повністю, себто: «Мовъ скажений, мертвыхъ рѣже, / Мертвыхъ вѣша, палить» (Діло. 1896. Ч. 194. С. 2, 3).

Недоречним видався О. Зарді й дотеп І. Франка щодо змальова-

них Т. Шевченком сцен різання, вішання і палення мертвих, а саме: «зовсімъ такъ, якъ той козакъ зъ народного анекдота, котрый хваливъ ся, що вбивъ Татарина, вѣдтявши єму руки и ноги, але голови єму не вѣдтявъ, бо єи у него не було!». На думку критика, такий «дотеп» зовсім не годиться для наукового аналізу, і з такою оцінкою критика «Діла» важко не погодитися. До емоційної реакції автора статті спонукав сам факт дотепу І. Франка щодо геніального українського поета, без якого ледь чи дізналася б Європа про існування української літератури. Тож критику йшлося перш за все про неповагу до Шевченка, бо якщо б навіть ці слова впали з уст чоловіка, у десятькрат здібнішого за І. Франка, то все ж це засмучує і спонукає до засудження такої нечуваної зухвалості (*Діло*. 1896. Ч. 195. С. 1). На-

ведений у статті І. Франка анекдот якщо й видається недоречним, то все ж не можна назвати його «нечуваною зухвалістю», яка вимагає засудження. Тож радше критик піддався надмірним емоціям, які й призвели до недоречних суджень.

О. Зарда не поділяв також погляду І. Франка на образ крові у «Гайдамаках» Т. Шевченка. І. Франко дотримувався думки, що «...коли Шевченко справдѣ мачає перо въ крові, то є се кровъ не жива, людска, що пливе серед болѣвъ конаня, а кровъ зъ цїнобру та карміну, розроблена на палетѣ», а О. Зарда вважав, що маляр не потребує сам «точити крові для єе змалюваня», тож «сказанє п. Франка про “кров” въ поемахъ Шевченка се уткань дуже штучна и натягнена». Адже в «Гайдамаках» Т. Шевченко представив образ недавньої кривавої історії (бувальщини), тож чи мож-

*Дрогобич.
Синагога і притулок для єврейських сиріт.*

на дивуватися, що кров, проливану так гойно в тих нещасних часах, малював червоно, а не біло? І чи серце дійсного народолюбця не здригнеться при спомині про ті ріки крові, що марно текли в боротьбі між братніми народами? (*Діло*. 1896. Ч. 195. С. 1).

На думку О. Зарди, оригінальною є злість, з якою І. Франко накидається на К. Шейковського з приводу його суджень про «Наймичку». Якщо К. Шейковський із захопленням відгукувався про «Гайдамаків» Т. Шевченка, бо поема зробила на нього таке ж враження, як «Гамлет» Шекспіра, то «Наймичку» він вважав «теплівнянимъ плодомъ», хоча й багато критиків оцінювали її високо. На думку критика, ця поема нежиттєва і в своїй основі зовсім не народна, бо серед українського народу не трапляється, щоб жінка підкидала комусь свою дитину. Безперечно, зазначав О. Зарда, К. Шейковський тут переборщив, і на його суд певно ніхто не погодиться. Однак так їдко все розписувати, як це зробив І. Франко, теж негарзд. Бо хоч І. Франко і стверджував, що навів «сей осудъ въ цѣлости, бѣльше яко куріозъ, нѣжь якъ выразъ поважнои, науковои думки», але насправді видно, яку радість це йому приносить, що може К. Шейковського «ждюгнути» і наприкінці викладу ще раз повернутися, щоб той «куріоз» знову «торгати и зъ великою радостію опрокидати». «Не годить ся такъ», – вважав О. Зарда, бо хоч К. Шейковський

тут і промахнувся, однак за його праці «Быть Подолянъ», «Опытъ южнорусского словаря» та інші «належить ся ему бѣльша почестъ и подяка, а не таке дергане протенне за одинъ высказъ хибный». Адже К. Шейковський, директор гімназії в Уфі, хоч і живе далеко від осередка духовного життя України, не покладаючи сил працює для рідного слова, тому, на думку О. Зарди, «критикъ повиненъ все задержати рѣвноваги и супокѣи» (*Діло*. 1896. Ч. 195. С. 1, 2).

Однак і сам О. Зарда як критик не може втримати рівновагу й намагається зайвий раз «ждюгнути» І. Франка. Так, у примітці до статті, яка відбігає від шевченківської тематики, він пише, як дивним випадком так сталося, що І. Франко накинувся з мокрим рядом на того самого К. Шейковського, якого в огляді літературного руху за 1880 р. підніс дуже високо. А справа виявилася доволі кумедною: К. Шейковський у 1870 р. видав у Києві маленьку брошуру п. н. «Шчо таке Ібн Дастова “Русь”?», про яку тоді в Галичині не згадав жоден часопис, і тільки в 1880 р. редакція «Денницъ» в числах 23 і 24 помістила згадку про ту книжечку з коротким викладом. На думку О. Зарди, І. Франко тієї брошури не бачив, прочитав про неї в «Денницъ», але не зауважив, що видання десятирічної давності і тому в літературному огляді схвально відгукувався про працю як про «єдине и вельми цѣнне наукове “дѣло”, що появилось р. 1880» (*Діло*. 1896.

Ч. 195. С. 2). Тож О. Зарда, не схвалюючи І. Франкових підходів в оцінці К. Шейковського, і сам застосує їх до І. Франка, скориставшись його неухважною.

Взявши за основу критичні засади О. Зарди, які напевно поділяла й редакція «Діла», спробуємо проаналізувати інші статті шевченківської тематики кінця ХІХ ст. на сторінках означеного часопису.

Вдалося виявити декілька шевченківських публікацій, у яких наявне полемічне начало. Це стаття автора під криптонімом – ий – кий «Хто лжеучитель? Відповідь на бесѣду о. Василя Курдыдика, выголошену на збраню членѣвъ філіи общества имени Качковского въ Тернополи дня 1 червня 1895 р. выдану редакцією «Русского Слова» п. заг. “Хто нашъ просвѣтитель?”» (*Діло*. 1895. Ч. 151. С. 1-2; Ч. 152. С. 2) та Михайла Зубрицького, опублікована під криптонімом М. З-кій, «Гасительъ народного духа» (*Діло*. 1896. Ч. 283. 20 груд. (1 сѣчня). С. 2; 1896. Ч. 73. 3(15) цвѣтня. С. 2; Ч. 74. 4(16) цвѣтня. С. 1-2). Обидві публікації спрямовані проти галицьких москвофілів, а їхні автори гостро критикували оцінку о. В. Курдидика на творчості Т. Шевченка. Приводом для дискусії стала брошуру о. В. Курдидика п. н. «Кто нашъ просвѣтитель? Бесѣда о. Василя Курдыдика изъ Черниховець коло Збаража на собранію членѣвъ філіи Общества им. Качковского въ Тернополь дня 1 русс. червня 1895 р.» (Львовъ, 1895). Варто додати, що перший автор подав назву

цієї брошури з помилкою, а другий лише зазначив, що минулого року о. В. Курдидик накинувся на нашого генія Т. Шевченка із низкою звинувачень. Та обидва автори не лише гостро виступили проти москвофільських постулатів о. В. Курдидика щодо тези, хто є просвітителем народу, а й негативно охарактеризували його бесіду та його самого. Так, автор статті «Хто лжеучитель?» назвав бесіду о. В. Курдидика, досі незнаного з виступів, «меншого въ братіи», «глаголаніє», «монольоґом», яким він «вѣдогравъ комедію москвофільску», а самого пароха зарахував до «недоумків». Обурюючись, що о. В. Курдидик вважав правдивим просвітителем народу стару історичну партію, себто москвофілів, автор під криптонімом – ий – кий писав, що таким чином о. В. Курдидик поступив нечесно: виступив з брехливими закидами проти таких народно-руських товариств, як «Просвѣта», «порываючи ся брутально до зневаги Шевченка та взагалъ закидаючи легкодушно и зухвало цѣлому сторонництву народовцѣвъ, що ворожо выступає противъ вѣры и мовы, тѣхъ идеалѣвъ руского народу» (*Діло*. 1895. Ч. 151. С. 1). Тож автор палко закликав: «...не позволимо “недоумкамъ” ложно посуджувати нашѣ институціи народнѣ або святотатскимъ способомъ зневажати нашихъ ґеніѣвъ народныхъ!» Ця зухвала москвофільська робота тим більше ненормальна, що тут священник, стоячи перед народом, не вагається фальшами підбурювати

народ проти своїх діячів, і чи не до такої огидної роботи саме можна примінити «слѡвъ Тарасовыхъ»: «Умойтеся! Образъ Божій / Багномъ не свернѣте! / Не дурѣте дѣтей нашихъ... / Бо невчене око / Загляне... въ саму душу / Глибоко-глибоко... / Дѡзнаються небожата, / Чия на васъ шкура – / Та й засудять, и премудрыхъ / Немудрѣ одурять!» (Діло. 1895. Ч. 151. С. 1).

Обурювала автора статті й подана о. В. Курдиком характеристика по статі Т. Шевченка та його творчості: «Не надумуючись довго, ударяє на Шевченка за те, що народовцѣ уважають письма Шевченка якъ бы євангеліємъ, що Шевченко, “яко человекъ сдѡбный, но недоученый былъ собѣ выробылъ такое понятіе о Бозѣ, якого никто сдаеся въ свѣтъ не малъ и не буде мати» [!?] и що «ѡнъ въ своихъ поэзіяхъ – которыи писалъ по пьяному – густо-часто съ легковаженьемъ выражаеся о правдахъ христіянскої релігії и о чудесныхъ обрядахъ [!?] святой нашей церкви. И дивѣтъ, такого [!] Шевченка наши

Золочів.

народовцы обожаютъ, а даже загорѣлыи народовцы-священники признають и называютъ Шевченка – Мессію. Хиба Мессією безбожности и грѣха!”» (Діло. 1895. Ч. 151. С. 2).

Коли б цей наклеп, завданий пам’яті поета України-Русі, і денунціація на своїх братів во Христі, священників, показати найбільш р’яному «москалеві-об’єдинителеви», то й він не знайшов би ліпшого слова для осуду, як «мерзость», – пи-

сав автор статті «Хто лжеучитель?» і зізнавався, що соромно стає, що Галицька земля може народжувати людей, які виголошують перед народом подібні речі.

А М. Зубрицький, правдоподібно, резюмував виступ о. В. Курдидика, зазначаючи, що той минулого року накинувся на нашого генія Т. Шевченка із таким звинуваченням: «Шевченко неукъ и піякъ, а его читають, любуютъ ся его творами, старають ся поступати пѣсля его заповѣту, и є священники, що творы Шевченка ставляють высьше нѣжь євангеліє» (Діло. 1896. Ч. 74. С. 1).

Навівши це звинувачення, М. Зубрицький почав палко захищати Т. Шевченка. «Чия-жь се работа и заслуга, що чоловѣкъ интелігентный, бо скѣнчивъ університетъ, а поваживъ ся опоганити память такого велита народного слова, – а радше самого себе осмѣшити?!» –

зазначав автор і риторично запитував, що б на це сказав правдиво освічений чоловік – чех, німець, москаль чи якийсь інший? Чи наважився б поляк так паплюжити свого Міцкевича, чи німець – Гете? А що о. В. Курдидик не самотній у таких висновках, то це видно з того, що після виголошення його бесіди на зборах «Общества им. Качкоского» в Тернополі – «наставъ у львѣвскѣмъ генеральнѣмъ штабѣ справдѣшный телячій восторгъ, – бесѣду, котра була ганьбою для руского народу, выдруковано, и тысячѣ примѣрникѣвъ розкинено по цѣлѣмъ краю» (Діло. 1896. Ч. 74. С. 1).

Можна навести декілька міркувань о. В. Курдидика з його брошури і точніше передати його слова, які широко цитували автори «Діла». На його думку, просвітителем народу може вважатися

лише той, хто зрозумів і полюбив його ідеали, а найдорожчим скарбом й ідеалом нашого «руського» народу є віра свята Христова зі слов'янським Богослужінням і рідне слово, рідна бесіда [4, с. 4]. Однак «народовці» (представники товариства «Просвіта» і «Товариства імені Шевченка») не дотримуються цих ідеалів, вважав о. В. Курдидик, вони прийняли за свій ідеал Т. Шевченка і для них «писання Шевченка стали осередкомъ мудрости и якъ бы ихъ евангеліємъ». А далі о. В. Курдидик ствержував, що Т. Шевченко, «яко человекъ сдѣбный но недоученный», виробив собі таке поняття про Бога, якого ніхто у світі не мав і не буде мати. Ба більше, додовів, що цілком не мав пошанування до нашої святої віри християнської, бо в своїх поязіях, які писав «по пьяному», часто-густо з легковажністю висловлювався про правди християнської релігії і чудові обряди святої нашої церкви [4, с. 9].

Отця В. Курдидика обурювало й те, що навіть народовці-священники визнавали Т. Шевченка і називали його Месією, однак для нашого народу Месією завжди був і є Ісус Христос, а не Шевченко. А через обожнювання Т. Шевченка народовці начебто підготовлюють серед молоді, яка навчається, ґрунт для безвір'я і цілковитої нашої загибелі [4, с. 9–10].

Цілком негативне ставлення викликають сьогодні погляди о. В. Курдидика і на мовне та національне питання, бо він ствер-

джував, що про «московську» мову наш народ нічого не знає, бо для нього є лише у світі «русскій языкъ», так само, як нема на світі ніякого «московського» народу, а є лише «народъ русскій» [4, с. 14-15].

М. Зубрицький, навівши звинувачення о. В. Курдиника супроти Т. Шевченка в неуцтві й пияцтві, а також в тому, що його твори деякі священники-народовці ставлять вище, ніж євангеліє, він зауважив: Т. Шевченко був «неукомъ», але не його вина в тому, що доля була йому мачухою, та все ж він переріс тисячі інших людей своїм талантом, своєю працею, своєю любов'ю до бідного, закріпаченого народу. А що Т. Шевченко не був «піякомъ», вже певні докази подані в студіях Ол. Кониського. А що іноді випив чарку, то й о. В. Курдидик десь колись вип'є та й всі «твердяки» не від того. Та навіть якби це було правдою, то не було б в тому нічого дивного. «Чоловкъ зъ высшими стремлѣнями, зъ живою душею, не можучи рушити ся въ оковахъ, може легко впасти зъ роспуки въ порокъ», – вважав М. Зубрицький і радив «твердякамъ á la Курдыдыкъ» почитати «Исторію найновѣйшей русской литературы 1848–1892 гг.» А. М. Скабичевского [СПетербургъ, 1893], з якої вони довідалися б, як багато талановитих великоруських письменників зійшло марно зі світу через пияцтво (*Діло*. 1896. Ч. 74. С. 1).

М. Зубрицький іронізував також у статті з приводу висловле-

ного о. В. Курдидиком порівняння творів Т. Шевченка з євангелієм: «Дивне диво: зъ-вѣдки у о. Курдыдыка взяла ся така догадка, що Шевченко ставъ євангеліємъ для Русинѡвъ, – писав М. Зубрицький. – Се порѡвнанє дуже смѣле». Не лише русини вірять в євангеліє, але й інші народи, зазначав автор, але це не перешкоджає їм поважати й цінувати народних поетів на відміну від москвофілів-«твердяків».

На питання, чому русинам дорога пам'ять Т. Шевченка, на думку М. Зубрицького, найкраще може відповісти брошура Федора Свистуна «Чѣмъ есть для насъ Шевченко?», бо вважав її автора безстороннім суддею. Тож М. Зубрицький детально переповів зміст цієї брошури, висновки якої були для нього найкращою аргументацією в дискусії з о. В. Курдидиком щодо важливості постаті Т. Шевченка та позитивного впливу його поезії на галицьку молодь.

М. Зубрицький зазначав, що наприкінці 1850-х р. Ф. Свистун навчався у львівській гімназії домініканів, де катехитом був о. М. Малиновський, правдивий русин, який намагався прищепити учням «руське чувство», розповідав їм про руську старовину, водив до «Народного Дому» й «Ставропігії» та показував усе, що відносилось до життя русинів. Але це не допомагало: учні й далі розмовляли і мислили по-польськи. Та 1860 р. львівський купець Михайло Димет поїхав до Києва і привіз звідти

«бѡльше число» щойно виданого «Кобзаря» Т. Шевченка. Руські академіки, себто гімназисти, за декілька днів розхапали всі примірники, прочитали і прозріли – «Трупы повставали и ожили». На вулицях спольщеного Львова стало чути «руській розговѡръ», молодь почала думати і про домашні відносити та як зарадити лихові. Далі в тій брошурі, зазначає М. Зубрицький, йшов аналіз творів Т. Шевченка, а наприкінці містилося виправдання, що дехто з тих молодих людей «завернули зъ дороги, показанои “Кобзаремъ”». Ця частина брошури Ф. Свистуна засвідчувала, стверджував М. Зубрицький, що дехто з молоді як швидко одушевилися, так само швидко згасло в них розуміння вагомості загальних народних справ. І вони повернулися назад, але не до давнього, а знайшли собі нового бога. На думку Ф. Свистуна, молоді люди пересвідчилися, що мови Т. Шевченка не вистачить русинам до «поставлення свого рѡдного письменства, що вона способна лишь до поезіи».

М. Зубрицького дивувало, як можна було прийти до такого висновку. Якщо русинів нічого не могло збудити до народного життя, і даремними виявилися всі заходи о. Малиновського, а твори Т. Шевченка були здатні оживити, то мусила бути в «Кобзареві» велика сила. «А ся сила була въ тыхъ високихъ думкахъ, якѡ проголосивъ нашъ народный поеть, а якихъ у насъ въ Галичинѡ майже не чули, – зазначав автор. – Наколи-жь Шевченко

рускою мовою змѡгъ проголосити такъ высокѡ и взнеслѡ думки, що и мерцѣвъвъ оживляли, то така мова була способна сотворити и не знати якъ велику словеснѡсть» (*Дѡло*. 1896. Ч. 74. С. 1).

Та на велику недолѡ матері-Русі, вважав М. Зубрицький, чимало людей зневѡрилось в ідеалах Т. Шевченка, навѡть паплюжать його пам'ять, а радше осміюють себе і свѡй народ, вони створили якесь язичіє і хвастаються великорусскою «словесністю», якої не знають (*Дѡло*. 1896. Ч. 74. С. 1).

Ще в одній публікації на сторінках часопису «Дѡло» п. н. «"Русска Правда" о Шевченку» (*Дѡло*. 1889. Ч. 81. С. 2) редакція піддала гострій критиці погляди Григорія Купчанка на постать Т. Шевченка.

Г. Купчанко в ч. 6 «Русскои Правды» від 1 квітня 1889 р. вмістив

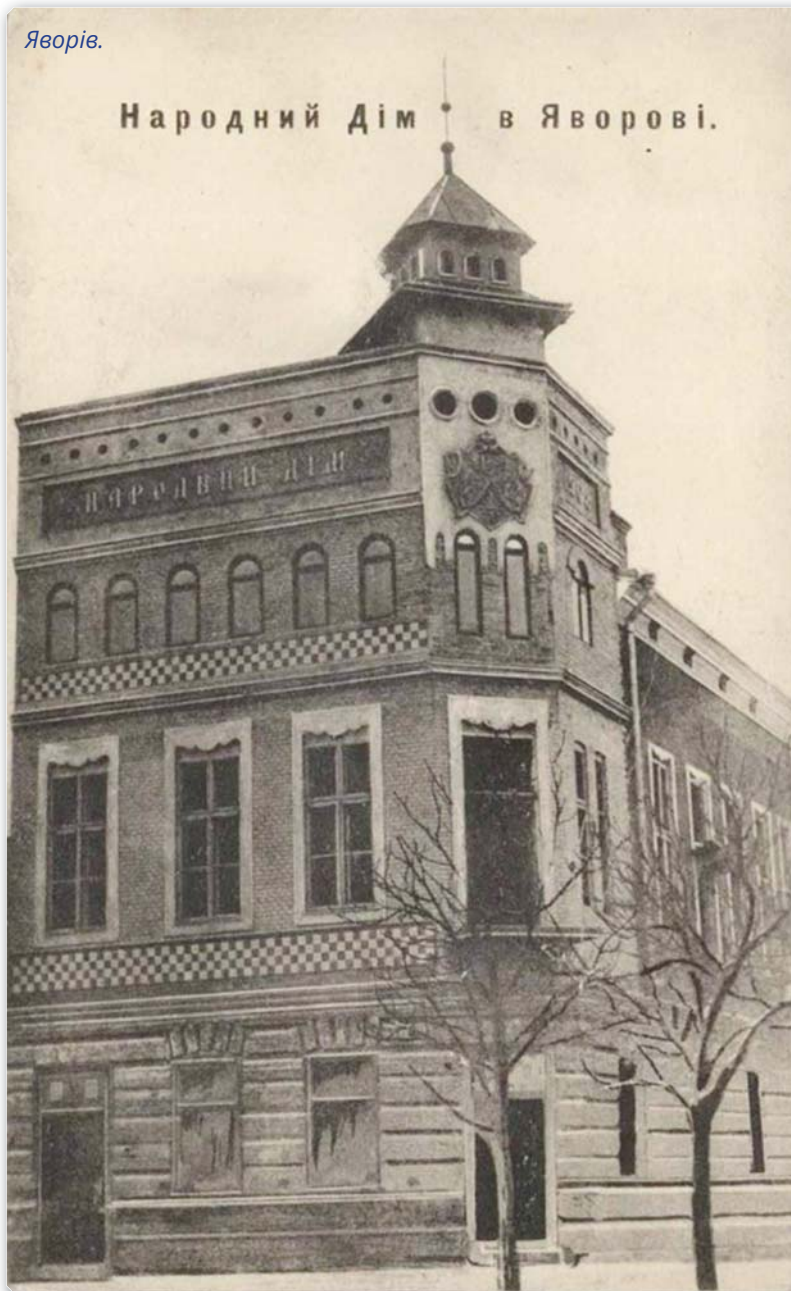
статтю «Стихотворецъ Тарасъ Шевченко», у якій вихваляв поета як «щирого приятеля, защитителя и добродѣтеля русскаго народа на Украинѣ», і зауважував: «Но за се дуже не слюбили Тараса Шевченка вороги русскаго народа, и щобы его снищити, они оклеветали его передъ правительствомъ, будто ѡнъ бунтуецъ нарѡдъ противъ правительства. Правительство повѣрило сей пѡдлѡй брехнѣ».

Проти цих слів редакція «Дѡла» нічого не мала, однак не погоджувалася з іншими міркуваннями Г. Купчанка, зокрема, що «такъ назваемѡ "у к р а ѡ н ц ѡ", фонетикки, кулишѡвники або мягонькѡ Русины всякими глупыми безстыдными и навѡть паскудными способами стараются украсти намъ, русскому народу, нашего славнаго Тараса Шевченка, припи-

суючи ему якiсь чужi сумазброднi, безбожнi, нiгiлiстичнi та розбiйничi стихи та видаючи его за "с в о е г о". А найсмiшнiше те, продовжував Г. Купчанко, що на свята наших «українцiв», фонетикiв та кулишiвникiв в пам'ять Т. Шевченка зазвичай приходять польськi та жидiвськi гостi, якi го-

лоснiше за iнших кричать: «Слава Шевченкови!», тим часом як поет так iх любив, як сiль в оцi. Правдивi комедiанти тi нашi «українцi», фонетики, кулишiвники та iхнi польськi та жидiвськi приятелi: за життя Т. Шевченка вони його ненавидiли, чорнили та закликали мучити, а тепер, пiсля смертi, прославляють, напевно, за те, що помер. Коли читати цей уривок, зазначала редакцiя, то мимоволi приходиться на гадку, що «просвiтитель народа» п. Г. Купчанко, коли писав його, «мусьвъ або бути не при розумъ або тяженько пьяный», бо чоловiк при здоровому розумi i тверезий не плiв би народовi таких «глупыхъ подлостей и подлыхъ глупостей» (Дiло. 1889. Ч. 81. С. 2).

Резюмуючи висловленi вище мiркування авторiв «Дiла», можна зробити такi висновки: для полемiчного вимiру шевченкиани на сторiнках щоденного часопису «Дiло» кiнця ХIХ ст. характерними були декiлька особливостей. Насамперед по-

стать Т. Шевченка і його творчість осмислювалася й оцінювалася із позицій двох суспільно-політичних напрямів: народовецького, себто національного, і москвофільського, фактично проросійського, які були діаметрально протилежними за ідеологією, тому між ними тривала гостра полеміка. Водночас на шпальтах «Діла» висувалися чіткі вимоги як до тогочасних критиків, так і до критики загалом. Основні критерії – це дотримання принципів «рівноваги и супокѡю», крізь призму яких проаналізовані публікації про життя і творчість Т. Шевченка авторства як представників народовецького (Іван Франко), так і москвофільського напрямів (о. Василій Курдидик та Григорій Купчанко).

З'ясовано, що авторів критичних публікацій про Т. Шевченка москвофільського напрямку можна назвати, за класифікацією «ділівського» критика О. Зарди, «уїдлихими доганниками». А до другого типу О. Зарда зараховував «хвалунів». Однак авторів народовецького спрямування ми не можемо віднести до жодного з них. Їх можна б назвати об'єктивним критиками, але з одним уточненням, що вони, гостро полемізуючи з москвофілами щодо постаті Т. Шевченка та впливу його творчості на національне пробудження руського (українського) народу, не завжди дотримувалися власних вимог до критики, зокрема згаданого принципу рівноваги та спокою. Однак у полемічному запалі й самі критики

порушували власні «правила», що пожвавлювало публікації, а поєднання основних критеріїв аналізу з публіцистичною наснаженістю текстів дали змогу змалювати живий образ Т. Шевченка і закласти міцні підвали галицької шевченкіани кінця XIX ст.

Список використаних джерел

1. Висовський Р. Становище Тараса Шевченка в історії національного відродження України-Руси. *Правда*. 1895. Вип. 75, 76.
2. Габор В. Шевченкіана на сторінках львівської газети «Основи» (1870–1872 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2012. Вип. 2(20). С. 326-336.
3. Кокорудзь І. Думки Шевченка, ихъ генеза и мотивы. Вѡдчитъ выголошений на вечерницяхъ, даныхъ въ Станиславовѡ на честь Т. Шевченка с. р. *Діло*. 1892. Ч. 149. С. 1-2; Ч. 150. С. 1-3.
4. Кто нашъ просвѣтитель? Бесѣда о. Василія Курдыдика изъ Черниховець коло Збаража на собранію членѡвъ філіи Общества им. Качковского въ Тернополь дня 1 русс. червня 1895 р. Львовъ: Изъ типографіи Ставропигійского Института, 1895. 31 с. Прилога до «Русского Слова».
5. Курилишин К. *Часопис «Галичанинъ» (Львів, 1893–1913 рр.): матеріали до біобібліографістики*. Дрогобич, 2013. 700 с. [публікації про Т. Шевченка в 1893–1899 рр. С. 584-585].
6. Курилишин К. *Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.): матеріали до біобібліографістики*. Т. 1: 1880–1889 рр. Дрогобич, 2015. 640 с. [публікації про Т. Шевченка в 1880–1889 рр.: с. 532-534].
7. Курилишин К. *Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.): матеріали до біобібліографістики*. Дрогобич, 2016. Т. 2: 1890–1894 рр. 608 с. [публікації про Т. Шевченка в 1890–1894 рр.: с. 496-497].
8. Курилишин К. *Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.): матеріали до біобібліографістики*. Дрогобич, 2017. Т. 3: 1895–1899 рр. 712 с. [публікації про Т. Шевченка в 1895–1899 рр.: с. 586-588].

9. Лотоцький О. (Любенький). Суспільні і національні ідеали Шевченка. *Правда*. 1894. Вип. 60.

10. Огоновський О. Критично-естетичний погляд на декотрі поезії Тараса Шевченка. *Правда*. 1872. Ч. 9–18; 1873. Ч. 1–13.

11. Промова проф. Олександра Барв'їнського, виголошена на львівському концерті в 75-ту роковину народження Тараса Шевченка. *Діло*. 1889. Ч. 64. С. 1–2.

12. Романюк М. М., Галушко М. В. *Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.*: У 3 т. Т. 1. 1848–1900 рр. Львів, 2001. 744 с. [про галицьку пресу кінця XIX ст.: с. 297–687].

13. Свистун Ф. Чем есть для нас Шевченко? *Новый Проломъ*. 1885. Ч. 254–281.

14. Слово вѣдъ академічної молодежи виголошене акад. Стеф. Томашѣвскимъ на Шевченковихъ вечерницяхъ у Львовѣ. *Діло*. 1898. Ч. 69. С. 2.

15. Сніцарчук Л. Шевченкіана журналу «Правда» (Львів, друга половина XIX ст.). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. Львів, 2014. Вип. 6(22). С. 131–140.

16. Тарасъ Шевченко. Промова проф. д-ра Олександра Колессы, виголошена на XXXVII-ихъ роковинахъ смерти поета у Львовѣ... *Діло*, 1898. Ч. 69. С. 1–2; Ч. 70. С. 1–2; Ч. 71. С. 1–2.

17. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: іст.-бібліогр. дослідж. Т. 1: 1812–1890 рр. / Уклад: М. Галушко, М. Романюк (керівник проекту), Л. Сніцарчук. Львів, 2007. 560 с. [про галицьку пресу кінця XIX ст.: с. 249–468].

18. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: історико-бібліографічне дослідж. Т. 2: 1891–1905 рр. / уклад: М. Галушко, М. Романюк (керівник проекту), Л. Сніцарчук. Львів, 2009. 480 с. [про галицьку пресу кінця XIX ст.: с. 49–212].

19. Щуратъ В. Замѣтки до поемы Т. Шевченка «Чернець». *Діло*. 1894. Ч. 143. С. 1; Ч. 144. С. 1–2; Ч. 145. С. 1–2; Ч. 146. С. 1; Ч. 147. С. 1–2; Ч. 149. С. 1–2.

20. Щуратъ В. Памяти Тараса Шевченка. Фантазія. *Діло*. 1899. Ч. 82. С. 1–2.

21. Франко І. Причинки до оціненя поезій Тараса Шевченка. *Сьвіт*. 1881. Ч. 8/9–11/12; 1882. Ч. 13(1).

22. Франко І. Шевченко героєм польської революційної легенди. *Житє і Слово*. 1894. Т. 1. С. 378–402.

References

1. Vysovskiy R. Stanovyshche Tarasa Shevchenka v istorii natsional'nogo vidrozhennia Ukrainy-Rusy. *Pravda*. 1895. V. 75, 76.

2. Gabor V. Shevchenkiana na storinkakh lvivskoi hazety «Osnovy» (1870–1872 rr.). *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnogo instytutu presoznavstva*. Lviv, 2012. Vyp. 2(20), pp. 326–336.

3. Kokorudz, I. Dumky Shevchenka, ikh heneza i motyvy. Vidchyt vyholosheny na vechernytsiakh, danykh v Stanyslavovi na chest T. Shevchenka s. r. *Dilo*. 1892. no. 149, pp. 1–2; no. 150, pp. 1–3.

4. Kto nash prosvytitel'? Besida o. Vasyliia Kurdydka iz Chernikhovets kolo Zbaraza na sobraniiu chleniv filii Obshchestva im. Kachkovskoho v Ternopoli dnia 1 russ. chervnia 1895 r. Lvov: Iz typografii Stavropihiiskoho Instytutu, 1895. 31 pp. Pryloha do «Russkoho Slova».

5. Kurylyshyn, K. *Chasopys «Halychanyn» (Lviv, 1893–1913 rr.): materialy do biobibliohrafistyky*. Drohobych, 2013. 700 pp. [publikatsii pro T. Shevchenka v 1893–1899 rr.: pp. 584–585].

6. Kurylyshyn, K. *Chasopys «Dilo» (Lviv, 1880–1939 rr.): materialy do biobibliohrafistyky*. t. 1: 1880–1889 rr., Drohobych, 2015. 640 pp. [publikatsii pro T. Shevchenka v 1880–1889 rr.: pp. 532–534].

7. Kurylyshyn K. *Chasopys «Dilo» (Lviv, 1880–1939 rr.): materialy do biobibliohrafistyky*. Drohobych, 2016. t. 2: 1890–1894 rr., 608 pp. [publikatsii pro T. Shevchenka v 1890–1894 rr.: pp. 496–497].

8. Kurylyshyn K. *Chasopys «Dilo» (Lviv, 1880–1939 rr.): materialy do biobibliohrafistyky*. Drohobych, 2017. t. 3: 1895–1899 rr., 712 pp. [publikatsii pro T. Shevchenka v 1895–1899 rr.: pp. 586–588].

9. Lototskiy, O. (Liubenkiy). (), Suspilni i natsionalni idealy Shevchenka. *Pravda*. 1894. Vyp. 60.

10. Ohonovskyi, O. (1872; 1873), Krytychno-estetychnyi pohliad na dekotri poezii Tarasa Shevchenka, *Pravda*. no. 9–18; no. 1–13.

11. Promova prof. Olexandra Barvins'koho, vyholoshena na lvivskim kontserti v 75-tu roko-

vyiny narodzhenia Tarasa Shevchenka. *Dilo*. 1889. no. 64, pp. 1-2.

12. Romaniuk M., Halushko M. *Ukrainski chasopysy Lvova 1848–1939 rr.: ist.-bibliohr. doslidz.: u 3 t., t. 1: 1848–1900 rr.*, Lviv. 2001. 744 pp. [pro halytsku presu kintsia XIX st.: pp. 297-687].

13. Svystun F. Chem est dlia nas Shevchenko? *Novyi Prolom*. 1885. no. 254–281.

14. Slovo vid akademichnoy molodezhy vyholoshene akad. Stef. Tomashivskym na Shevchenkovykh vechernytsiakh u Lvovi. *Dilo*. 1898. no. 69, p. 2. (in Ukr.).

15. Snitsarchuk L. Shevchenkiana zhurnalu «Pravda» (Lviv, druga polovyna XIX st.), *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*. Lviv. 2010. Vyp. 6(22), pp. 131-140.

16. Taras Shevchenko. Promova prof. d-ra Oleksandra Kolessy, vyholoshena na XXXVII-ykh rokovykh smerty poeta u Lvovi... *Dilo*. 1898. no. 69, pp. 1-2; no. 70, pp. 1-2; no. 71, pp. 1-2.

17. *Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX–XX st.: ist.-bibliohr. doslidzh.*, t. 1: 1812–1890 rr.; Uklad: M. Halushko, M. Romaniuk (kerivnyk proektu), L. V. Snitsarchuk, Lviv, 2007. 560 pp. [pro halytsku presu kintsia XIX st.: pp. 249–468].

18. *Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX–XX st.: ist.-bibliohr. doslidzh.*, t. 2: 1891–1905 rr.; Uklad: Halushko, M. Romaniuk (kerivnyk proektu), L. Snitsarchuk. Lviv, 2009. 480 pp.

19. Shchurat V. Zamitky do poemy T. Shevchenka «Chernets». *Dilo*, no. 143, p. 1; no. 144, pp. 1-2; no. 145, pp. 1-2; no. 146, p. 1; no. 147, pp. 1-2; no. 149, pp. 1-2.

20. Shchurat V. Pamiaty Tarasa Shevchenka. Fantaziia. *Dilo*. 1899. no. 82, pp. 1-2.

21. Franko I. Prychynky do otsinenia poezii Tarasa Shevchenka. *Svit*. 1881; 1882. no. 8/9–11/12; no. 13(1).

22. Franko I. Shevchenko heroïem polskoi revoliutsijnoi lehendy. *Zhytie i Slovo*. 1894. t. 1. pp. 378-402.

Vasyl GABOR

<https://orcid.org/0000-0002-5482-4529>

Candidate of Science (Philology),

Senior Researcher at the Department for

Research of Ukrainian Periodicals,

Press Studies Research Institute,

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of

Ukraine in Lviv

vsgabor@gmail.com

THE POLEMICAL DIMENSION OF SHEVCHENKIANA IN THE «DILo» PERIODICAL OF THE LATE 19TH CENTURY

The article focuses on the under-researched aspect of the Galician Shevchenkiana of the late 19th century – i. e., the polemical dimension of publications in the Lviv “Dilo” periodical. It was discovered that the figure of T. Shevchenko and his legacy was examined and evaluated from the standpoint of two socio-political approaches: that of pro-national *Narodnism* and that of *Russophilia*, that is, pro-Russian, which were diametrically opposite in terms of ideology, and therefore they were engaged in fierce debates. At the same time, *Dilo* published clear-cut requirements both for the critics of that time and for criticism in general. The main criteria included observance of the principles of «balance and dispassion», which were applied in the analysis of the reports about the life and legacy of Taras Shevchenko written by *Narodnyks* (Ivan Franko) and *Russophiles* (Fr. Vasyl Kurdydyk and Hryhoriy Kupchanko). However, in their polemical fervor, the critics themselves violated their own “rules”, which animated their publications; and the combination of the key analytical criteria with the journalistic inspiration in their texts helped them depict a lively image of T. Shevchenko and lay strong foundations for the Galician Shevchenkiana at the end of the 19th century.

Key words: “Dilo”, Taras Shevchenko, Galician Shevchenkiana, polemical dimension.